

วงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ THE BAND OF BANG KHUN PHROM PALACE FROM GRAMOPHONE RECORDS

วัศกรก แก้วลอย*VASSAKAROK KAEWLOY*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาประวัติและบริบทการบันทึกเสียงวงดนตรี วังบางขุนพรหม จากแผ่นเสียงโบราณ 2. เพื่อศึกษาลักษณะสำคัญทางดนตรีของวงดนตรี วังบางขุนพรหม และ 3. เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การลงภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูล แผ่นเสียง การศึกษาตราแผ่นเสียง การศึกษาข้อมูลเสียง และการวิเคราะห์ข้อมูลเสียง นำเสนอในรูปการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า การบันทึกเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหมได้เริ่มขึ้นครั้งแรกกับแผ่นเสียง ตราพาโลโฟนเมื่อปี พ.ศ. 2469-2472 พบสลากหน้าสีแดงเลือดหมู สีเขียว และสีน้ำเงิน และในปี พ.ศ. 2472 กับแผ่นเสียงตราโคลัมเบีย สลากสีเขียว โดย หม่อมเจริญ ควบคุมดูแลการขับร้อง และจางวางทั่ว พาทยโกศล ควบคุมดูแลวงดนตรี ทั้งนี้ มีนักดนตรีที่ร่วมบันทึกเสียงจำนวน 28 คน และมีผลงานเพลงที่ได้บันทึกเสียง จำนวน 80 รายการ ส่วนใหญ่เป็นเพลงประเภทเพลงตับ จำนวน 23 รายการ จากการศึกษาลักษณะสำคัญทางดนตรี พบว่า บทร้องและคำร้องมีลักษณะการเพิ่มคำ ลดคำ และเปลี่ยนแปลงถ้อยคำตามความเหมาะสม โครงสร้างร้องที่เด่นชัดเป็นการให้ความสำคัญกับเสียงของลูกตก ทำให้วิธีการออกเสียงคำร้องไม่ตรงกับหลักการผันเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทย โครงสร้างเพลงและการแปรทำนองเป็นไปตามแนวทางของ วังบางขุนพรหมและสำนักพาทยโกศล ในขณะที่การสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตีสโคกราฟีและดิสโคโลยี ทำให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางดนตรีจากแผ่นเสียงจำแนกเป็นสามประเด็น คือ องค์ความรู้ด้านบทเพลง เครือข่ายนักดนตรีและยุคสมัยรุ่งเรืองของวงดนตรีวังบางขุนพรหม

คำสำคัญ : วงดนตรีวังบางขุนพรหม/ แผ่นเสียงโบราณ/ การบันทึกเสียง

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, Vassaka1984@gmail.com.

*Assistant Professor, Faculty of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University, Vassaka1984@gmail.com.

ABSTRACT

The main objectives of the study include: 1. to study history and other related contexts in the recording of the band of Bang Khun Phrom palace from gramophone records, 2. to study significant musical characteristics of the band of Bang Khun Phrom palace and 3. to provide descriptive explanation regarding musical phenomenon in relation to the band of Bang Khun Phrom palace. The research findings show that the first recording of Wang Bang Khun Phrom Music Ensemble was recorded by Parlophon brand in 1926-1929; the records were labeled in maroon, green, and blue. In 1929, the recording was done by Columbia brand in green label. The singing was supervised by Mom Jareon, whereas the music band, comprising of 28 musicians, was supervised by Jang Wang Tua Pattayakosol. In total, 80 songs were recorded; most of which, 23 songs to be exact, were Phleng Tab genre. The study of some virtuosic features show that word adding, word deduction, and word alteration were found in the lyrics. The most outstanding singing structure was “Loog-tog” (the final note in each musical phrase) leading to the nonconformity of word pronunciation to the Thai intonation principle. Music structure and melodic variation followed Wang Bang Khun Phrom and Pattayakosol musical schools. Data synthesis from discography and discology reflected some musical phenomenon derived from the study of recordings—knowledge in lyrics, network of musicians, and the glorious days of Wang Bang Khun Phrom Music Ensemble.

Keywords: The Band of Bang Khun Phrom Palace/ Gramophone Records/ Sound Recording

บทนำ

วังบางขุนพรหม ในอดีตถือได้ว่าเป็นความโดดเด่นและมีชื่อเสียงทางดนตรีไทยเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน เหตุผลหนึ่งมาจากความสนพระทัยและแรงสนับสนุนของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (พ.ศ. 2424-2487) รวมไปถึงการเข้ามาของวงดนตรีบ้านพาทยโกศล จึงเป็นจุดเริ่มต้นการดนตรีไทยภายใต้สังกัดวงดนตรีวังบางขุนพรหมที่เด่นชัด ทั้งการประชันดนตรี การประพันธ์เพลง การสร้างเครื่องดนตรีและการสร้างเอกลักษณ์ทางดนตรี ทำให้ตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่วงดนตรีบ้านพาทยโกศลได้เข้ามาสู่วังบางขุนพรหม สถานที่รังสรรค์ต่อยอดงานดนตรีไทย เช่น เพลงแขกมอญ บ้างขุนพรหม เกา เพลงแขกสาย เกา ฯลฯ

แผ่นเสียงนับเป็นผลงานและหลักฐานเชิงประจักษ์ทางดนตรีของวงดนตรีวังบางขุนพรหม นอกจากเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะทางดนตรีแล้ว แผ่นเสียงในฐานะวัตถุศึกษายังสามารถนำมาศึกษาเพื่อขยายความรู้ในมิติทางดนตรีให้กว้างขึ้นได้ ข้อความ หมายเลข ที่ปรากฏบนสลากแผ่นเสียงเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจดนตรีและบริบทที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่เนื้อหาทางดนตรีได้ศึกษาจากเสียงที่บันทึกในแผ่นเสียง การระบุชื่อ “วังบางขุนพรหม” บนสลากแผ่นเสียงได้เกิดขึ้นและเผยแพร่สู่สาธารณชนในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2469-2472 ครั้งแรกกับบริษัท Carl Lindstrom A.G. จากเยอรมัน คือแผ่นเสียงตราพาลิโพน (Parlophon) ตราสินค้าเป็นรูปเครื่องหมายเงินปอนด์¹ และยังมีแผ่นเสียงตราโคลัมเบีย (Columbia) ที่ได้บันทึกเสียงวงดนตรีหลากหลายประเภทมากขึ้น ประมาณปี พ.ศ. 2472² เช่น เครื่องสายซิม ออแกนพินพาทย (สะกดตามหน้าแผ่น) และเพลงเดี่ยว ไว่ด้วยซันกัน โดยบทเพลงต่าง ๆ ที่เป็นผลงานของ “วงดนตรีวังบางขุนพรหม” ที่ได้บันทึกเสียงทั้งแผ่นเสียงตราพาลิโพนและแผ่นเสียงตราโคลัมเบีย นับเป็นผลงานทางดนตรีที่ทรงคุณค่าต่อวงการดนตรีไทย อันแสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของการดนตรีในสังกัดวังบางขุนพรหมก่อนสิ้นสุดลงเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน ปี พ.ศ. 2475

เมื่อย้อนมองการวิจัยที่เกี่ยวข้องเท่าที่ผ่านมาพบว่าส่วนใหญ่เน้นการวิเคราะห์เพลงหรือทางเครื่องเป็นสำคัญ เช่น งานวิจัยของ บุญช่วย ไสวตริ³ ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาริบทของเพลงแขกมอญ บ้างขุนพรหม เกา ที่ทำให้เห็นภาพลักษณ์และบทบาททางวัฒนธรรม อันเป็นฐานรู้สู่การเข้าใจบทเพลงที่ได้ศึกษา จากที่กล่าวมาเป็นการวิเคราะห์ลักษณะสำคัญทางดนตรีที่เป็นเพลงพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่สะท้อนภาพของวงดนตรีวังบางขุนพรหมยังอยู่ในขอบเขตที่จำกัด เนื่องจากฐานข้อมูลที่ปรากฏและความสนใจในการศึกษาวิจัย ตลอดจนกรอบของเวลาในการศึกษาจึงทำให้ประเด็นการเลือกวิธีการศึกษาวิจัยอยู่ในวงจำกัด

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการศึกษาสำหรับแผ่นเสียงโบราณสองวิธีการ คือ ดิสโคกราฟี (Discography) เป็นการศึกษารายละเอียดบนสลากแผ่นเสียง และดิสโคโลยี (Discology) มุ่งเน้นศึกษาองค์ประกอบทางดนตรีจากเสียงที่บันทึก โดยได้นำแนวทางการศึกษาแผ่นเสียงของศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล

1. พูนพิศ อมาตยกุล, *ลำน่านแห่งสยาม* (กรุงเทพฯ : โอไฟ สเตอร์โอ, 2540), 179.

2. พูนพิศ อมาตยกุล, “คุณหญิงไพฑูริย์กับวังบางขุนพรหม,” ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรณ 10 มกราคม 2541* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541), 56.

3. บุญช่วย ไสวตริ, “การวิเคราะห์เนื้อหาของเพลงแขกมอญบางขุนพรหม” (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538), 161-164.

มาปรับใช้เพื่ออธิบายถึงประวัติและผลงานของนักดนตรี วิธีการดังกล่าวจะสามารถนำไปสู่การเชื่อมต่อเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และบริบททางสังคมดนตรีที่เกิดขึ้น และช่วยไขความกระจ่างทางดนตรีไทยในประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นผลงานทางดนตรีไทยของวังบางขุนพรหม ทั้งในเชิงประวัติทางดนตรี โครงสร้างของเพลง สำนวนกลอน รูปแบบการบรรเลงและลีลาการขับร้อง พร้อมกันนั้นอาจพบปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดบางอย่างในวัตรกรรมการบันทึกเสียงที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลาดังกล่าว

ด้วยประเด็นและเหตุผลที่กล่าวอ้างมานี้ นำไปสู่การศึกษาเรื่อง “วงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ” มุ่งศึกษาแผ่นเสียงที่เป็นผลงานดนตรีในสังกัด “วังบางขุนพรหม” เพื่อศึกษาประวัติและบริบทการบันทึกเสียง รวมทั้งศึกษาลักษณะสำคัญทางดนตรีทั้งทางร้องและทางเครื่อง พร้อมกับอธิบายปรากฏการณ์ทางดนตรีที่เกิดขึ้นผ่านเพลงที่ทำการศึกษา โดยเชื่อว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ดนตรีไทยที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษผ่านสื่อบันทึกเสียงที่เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ทางดนตรีที่สำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและบริบทการบันทึกเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ
2. เพื่อศึกษาลักษณะสำคัญทางดนตรีของวงดนตรีวังบางขุนพรหม ทั้งทางร้องและทางเครื่องจากแผ่นเสียงโบราณ
3. เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ ผู้วิจัยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพตามกรอบแนวทางการศึกษาแบบตีโคกรราฟิและตีโคโลยี เพื่อพิสูจน์ข้อคำถามที่สำคัญว่าแผ่นเสียงบอกอะไรได้บ้าง โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล ได้คัดเลือกข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เก็บรักษาไว้จากหอสมุดแห่งชาติ และอาศรมดนตรีวิทยา วิทยาลัยราชสุดา คัดกรองเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวงดนตรีวังบางขุนพรหม ทั้งนี้ได้คัดเพลงจากชุดแผ่นเสียงโบราณที่สมบูรณ์และสะท้อนภาพทางดนตรีได้ชัดเจนเป็นตัวเลือกในการวิเคราะห์
2. เก็บรวบรวมสาระตามรายละเอียดของเอกสาร ทำการเรียบเรียงของข้อมูล เนื้อหา สาระตลอดจนช่วงเวลาของแผ่นเสียงโบราณในเมืองไทย
3. แสวงหาผู้รู้ สอบถามและสื่อสารส่วนบุคคลกับผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประเด็นที่เกิดขึ้นกับแผ่นเสียงโบราณและบริบทที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่หนึ่ง ผู้เชี่ยวชาญด้านแผ่นเสียงโบราณ ได้แก่ ศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล นายศิรินทร์ พงษ์พิพัฒน์ นางบุปผา สารมาศ Assistant Professor Dr. James Mitchell และกลุ่มที่สอง ผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีไทยที่ได้รับสืบทอดทางเพลงสำนักพาทยโกศล ได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุตรี สุขปาน และผู้ช่วยศาสตราจารย์พรชัย ผลนิโครธ
4. ถอดเสียงดนตรีจากแผ่นเสียงที่ได้คัดกรองจากความสมบูรณ์ของทำนองและความชัดเจนของเสียง โดยแสดงเป็นโน้ตเพลงไทย (ดรัมฟ) จำนวนสามรายการ ได้แก่ ดับตันเพลงฉิ่ง ดับพระนาละ และเพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา โดยทำการตรวจสอบข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ

5. ทำการศึกษาวีเคราะหเพลงที่ได้คัดเลือกไว้ เพื่อหาลักษณะสำคัญทางดนตรีที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบเลือกประเด็น ตามแนวทางการวิเคราะห์เพลงไทยของพิชิต ชัยเสรี⁴ พร้อมกันนั้นได้สังเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากแผ่นเสียงโบราณที่นำมาศึกษา
6. ตรวจสอบผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ
7. จัดพิมพ์รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ และนำเสนอข้อมูล

ผลการวิจัย

บทความเรื่อง “วงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ” นี้ มีเป้าหมายสามประการ คือ เพื่อศึกษาประวัติและบริบทการบันทึกเสียง เพื่อศึกษาลักษณะสำคัญทางดนตรี และเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ โดยสรุปผลการวิจัย ดังนี้

ประวัติและบริบทการบันทึกเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ

เนื้อหาของผู้บรรยายประวัติศาสตร์การบันทึกแผ่นเสียงของวงดนตรีวังบางขุนพรหมในภาพรวม เพื่อแสดงให้เห็นถึงบริบททางสังคมและเหตุการณ์ที่วงดนตรีวังบางขุนพรหมได้บันทึกเสียงระหว่างปี พ.ศ. 2469-2472 นอกจากนี้ยังได้รวบรวมรายชื่อนักดนตรี ประเภทวงดนตรี รายชื่อเพลงของวงดนตรีวังบางขุนพรหมที่ได้จากการศึกษาบนสลากหน้าแผ่นเสียงประกอบการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็นสองส่วนคือ วงดนตรีวังบางขุนพรหมกับแผ่นเสียงตราฟาโลโฟนและวงดนตรีวังบางขุนพรหมกับแผ่นเสียงตราโคลัมเบีย ดังนี้

วงดนตรีวังบางขุนพรหมกับแผ่นเสียงตราฟาโลโฟน

การบันทึกเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหม เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2469 กับแผ่นเสียงตราฟาโลโฟน ของบริษัท Carl Lindstrom A.G. ตราสินค้าระบุว่า “Parlophon” ได้อัดเสียงเพลงสมโภชพระเศวตคชเดชนิฉลิก พบแผ่นเสียงตราฟาโลโฟน สลากสีเขียวเข้ม พิมพ์อักษร สีทอง หมายเลข B.18714 จำนวน 3 แผ่น 6 หน้า รหัสแผ่นเสียงตั้งแต่ 82088-82093 บรรเลงขับร้องทำนองเชียงใหม่ โดยคณะวังบางขุนพรหม ขับร้องโดย นางสาวเจ็ด นางสาวทูน และนางสาวสะอาด รับด้วยพิณพาทย์วังบางขุนพรหม⁵ จากศึกษาหน้าแผ่นเสียงพบว่ามีบางคำพิมพ์ตกหล่นไป เช่น คณะวังบางขุนพรหม พิมพ์เป็น “คนวังบางขุนพรหม” ฯลฯ

ต่อมาการบันทึกเสียงครั้งสำคัญได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2471 วงดนตรีวังบางขุนพรหมได้อัดเสียง ณ ห้างสุชาดิกล เชียงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ มีการบันทึกเพลงไทยไว้หลายประเภท แผ่นเสียงชุดนี้สลากพิมพ์ชื่อด้วยตัวทองสวยงาม สลากสีแดงเลือดหมู ในเวลาต่อมายังได้อัดเสียงอีกชุดหนึ่ง ซึ่งจากรหัสหน้าแผ่นเสียงและรายชื่อนักร้องเป็นข้อมูลที่ทำให้สันนิษฐานได้ว่าแผ่นเสียงชุดนี้น่าจะอยู่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับแผ่นเสียงตราฟาโลโฟน สลากสีเขียวเข้ม⁶ นอกจากนี้ ยังพบแผ่นเสียงตราฟาโลโฟน สลากสีน้ำเงินที่เป็นผลงานบันทึกเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหม โดยมีหมายเลขขึ้นต้นด้วย B.189XX สันนิษฐานว่าหมายเลขหมวดนี้บันทึกเสียงหลังจากปี พ.ศ. 2471

4. พิชิต ชัยเสรี, *สังคีตลักษณะวิเคราะห์* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559), 2-41.

5. พูนพิศ อมาตยกุล, “ผลงานของคุณหญิงไพฑูริย์และรางวัลเกียรติยศ,” ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรวรรณ 10 มกราคม 2541* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541), 102-103.

6. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบง และพูนพิศ อมาตยกุล, *ทุนกระหม่อมบริพัตรกับการดนตรี* (กรุงเทพฯ : จันฉนวนชัย, 2524), 63.

ภาพที่ 1 สลากแผ่นเสียงตราพาลโลโฟน วงดนตรีวังบางขุนพรหมทั้งสามสี ได้แก่ สีแดงเลือดหมู สีเขียวเข้ม และสีน้ำเงิน
ที่มา : ผู้วิจัย

ประเด็นของสีสลากแผ่นเสียงตราพาลโลโฟนนี้ พูนพิศ อมาตยกุล⁷ ให้ความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากสีของสลากสามารถระบุถึงช่วงเวลาการผลิตแผ่นเสียงนั้นได้ เช่น แผ่นที่บันทึกเสียงในปี พ.ศ. 2471 จะใช้กระดาษวงกลมสีน้ำตาลอมแดง แต่สำหรับสลากแผ่นสีน้ำเงินจะบันทึกในปลายปี พ.ศ. 2472 ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าสีของสลากแผ่นเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหมมีความแตกต่างกันสามสี ได้แก่ สีแดงเลือดหมู สีเขียวเข้ม และสีน้ำเงิน

ภาพที่ 2 คณะดนตรีวังบางขุนพรหมที่ได้บันทึกเสียง ณ ห้างสุทธาดีล พ.ศ. 2471
ที่มา : พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบง และพูนพิศ อมาตยกุล, พูนกระหม่อมบริพัตรกับการดนตรี (กรุงเทพฯ: จันฉนวนิชย์, 2524), 60.

7. พูนพิศ อมาตยกุล, "การตีความข้อมูลจากหน้าแผ่นเสียง," สัมภาษณ์โดย วัศกรก แก้วลอย, 7 มีนาคม 2561.

การบันทึกเสียงในปี พ.ศ. 2471 คณะดนตรีวังบางขุนพรหมพบหลักฐานที่สำคัญ คือ รูปภาพนักดนตรี และนักร้องที่ร่วมกันบันทึกเสียงในครั้งนั้น ข้อมูลจากหนังสือ "ทูลกระหม่อมบริพัตรกับการดนตรี"⁸ ได้ระบุนักร้องและนักดนตรีในภาพไว้ ดังนี้

ผู้ที่นั่งประจำเครื่องดนตรี ได้แก่ จางวางทั่ว พาทยโกศล (ระนาดเอก) หมื่นสำเริง ชวนชม (ระนาดทุ้ม) นายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล (ปี่ใน) นายชวน ขอบชื่นสุข (ฆ้องวงใหญ่) นายแกร วิเศษประภา (ซอด้วง) นายวอน ประไพรัตน์ (ซออู้) นายเคี้ยง โอบายวาท (ขลุ่ยเพียงออ)

ผู้ที่นั่งนอกจากที่กล่าวแล้วข้างต้น ได้แก่ นายทรัพย์ เซ็นพานิช นายแจ่ม (ตัวตลก) นายฤทธิ์ (นักแสดงจำพวก) ร้อยเอกนพ ศรีเพชรดี จ่าสิบเอกยรรยงค์ ไพร้งน้ำใจ (ยรรยงค์ จมูกแดง) ใส่เสื้อสีดำ นายแมว พาทยโกศล

แถวยืนเรียงลำดับจากซ้ายไปขวามี นายอาจ สุนทร คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรณ นางปุม ปัญญาพล นางเจริญ พาทยโกศล นางสาวอาด (อ้อก๊กวาน) ไพร้งน้ำใจ นางสาวเจ็ด อักษรทัต และนายโป๊ะ เหมร่ำไฟ⁹ เป็นคนสุดท้าย

จากคำบอกเล่าเรื่องนักดนตรีของคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรณ¹⁰ (พ.ศ. 2454-2538) ได้เพิ่มเติมในบางประเด็น เช่น กรณีระนาดเอกจางวางทั่วเป็นผู้บรรเลงหลัก มีนายทรัพย์ เซ็นพานิช สลับบรรเลงช่วยในบางเพลง ร้อยเอกนพ ศรีเพชรดี ทำหน้าที่บรรเลงฆ้องวงเล็ก จ่าสิบเอกยรรยงค์ ไพร้งน้ำใจ และนายแมว พาทยโกศล ทำหน้าที่ตีกลองแขก รวมไปถึงเครื่องกำกับจังหวะอื่น ๆ ทั้งนี้ จากสลากหน้าแผ่นเสียงตราฟาโลโฟนที่ค้นพบทั้งหมด สามารถจำแนกข้อมูลเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ตัวอย่างรายการแผ่นเสียงตราฟาโลโฟนของวงดนตรีวังบางขุนพรหม
ที่มา : ผู้วิจัย

ลำดับ	สี	หมายเลข	เพลง	วง	ศิลปิน	พ.ศ.	รหัสการผลิต	ข้อมูลเพิ่มเติม
1	แดง	B.18571-I	ตับตันเพลงฉิ่ง ๑	มโหรี	หม่อมเจริญ	2471	82198	3 แผ่นจบ 6 หน้า รหัสแผ่น 82198-82203
2	แดง	B.18573-I	แขกมอญบางขุนพรหม ๑ ตอนพลายชุมพลแปลง	มโหรี	หม่อมเจริญ	2471	82226	3 แผ่นจบ
3	เขียว	B.18714-I	สมโภชพระเสวตรศุขเดช ดิลก รัชกาลที่ ๗ (๑)	พิณพาทย์	น.ส. เอ็ด น.ส.ทูน น.ส.อาด	2469	82088	3 แผ่นจบ
4	เขียว	B.18741-I	เห่เรือพระราชพิธีทาง ชลมารค ๑	-	นายโป๊ะ เหมร่ำไฟ หม่อมเจริญ	2471	82580	2 แผ่นจบ
5	น้ำเงิน	B.18902-I	ตับเรื่องพระนาละ ๑ เพลงสมิงทอง	พิณพาทย์	คุณหญิงราชมาษา	2472	82274	5 แผ่นจบ หน้า 9 และ 10 เลขไทยสลับหน้า
6	น้ำเงิน	B.18903-I	มังกรเล่นคลื่น ๑	พิณพาทย์	คุณหญิงราชมาษา	2472	82272	

8. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบงและพูนพิศ อมาตยกุล, ทูลกระหม่อมบริพัตรกับการดนตรี (กรุงเทพฯ : จันวณิชย์, 2524), 59-61.

9. นายโป๊ะ เหมร่ำไฟ (พ.ศ. 2445-2485) ภายหลังในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้รับตำแหน่งเป็น "รองอำมาตย์ตรี"

10. พูนพิศ อมาตยกุล, "ผลงานของคุณหญิงไพฑูรย์และรางวัลเกียรติยศ," ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรณ 107 10 มกราคม 2541 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541), 106.

โดยสรุป แผ่นเสียงตราพาลิโพนของวงดนตรีวังบางขุนพรหม ได้บันทึกเสียงประมาณปีพ.ศ. 2469-2472 หน้าแผ่นใช้คำว่า “วังบางขุนพรหม” (สะกดตามหน้าแผ่น) นักดนตรีมีทั้งข้าหลวงในวังบางขุนพรหมและกัลยาณมิตรที่ร่วมบันทึกเสียง พบว่ามีสลากแผ่นเสียงสามสี่ด้วยกัน ได้แก่ สลากสีแดงเลือดหมู หมายเลข B.18500-B.18573 ได้อัดเสียงปี พ.ศ. 2471 สลากสีเขียว หมายเลข B.18700-B.18741 ได้อัดเสียงประมาณปี พ.ศ. 2469 และพ.ศ. 2471 สลากทั้งสองสีนี้มีจำนวนเพลงที่บันทึกเสียงประมาณ 44 รายการ โดยเพลงที่บันทึกเสียงส่วนใหญ่เป็นเพลงตับ จำนวน 23 รายการ ในส่วนสลากสีน้ำเงิน หมายเลข B.18901-B.18903 ได้อัดเสียงประมาณปีพ.ศ. 2472 จากการสืบค้นพบจำนวน 4 รายการ ได้แก่ เพลงล่องลม เพลงดวงพระธาตุ ตับพระนาละ และเพลงมังกรเล่นคลื่น โดยเป็นผลงานการขับร้องของคุณหญิงราชมานุฯ (หม่อมหลวงเล็ก กุญชร) จากการศึกษาเพลงที่บันทึกเสียงกับแผ่นเสียงตราพาลิโพน สามารถแบ่งประเภทเพลงได้เป็น 7 ประเภท คือ เพลงตับ เพลงสามชั้น เพลงเถา เพลงลา เพลงเกร็ด เพลงระบำและเพลงอื่น ๆ ไม่น้อยกว่า 48 รายการ

วงดนตรีวังบางขุนพรหมกับแผ่นเสียงตราโคลัมเบีย

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2472 วงดนตรีวังบางขุนพรหมได้ทำการบันทึกเสียงกับแผ่นเสียงตราโคลัมเบีย เพลงระบำแม่กุ๊กกึ่งทาง ที่ร้องถวายพระพรในงาน “สี่มะเส็ง” ณ วังบางขุนพรหม คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรณ¹¹ ได้เล่าไว้สรุปความได้ว่า หลังจากเสร็จงาน “สี่มะเส็ง” ได้ไม่นานก็ได้อัดเสียงเพลงระบำแม่กุ๊กกึ่งทาง ที่ร้องถวายพระพร โดยร้องพร้อมกับวงเครื่องสายที่บ้านของพระยาอนิรุทธเทวา¹² (หม่อมหลวงฟื้น พึ่งบุญ)

ภาพที่ 3 แผ่นเสียงตราโคลัมเบีย สลากสีเขียว ละครร้องเรื่องพลีหยาดโลหิต
นางสาวพัวพัน นางเปล่ง ร้อง
ที่มา : ผู้วิจัย

จากข้อมูลของ James Mitchell¹³ ระบุไว้ว่า แผ่นเสียงโคลัมเบีย สลากสีเขียวที่ได้บันทึกเสียงในสยาม ไว้มีหมายเลขที่ค้นพบตั้งแต่ 51002-51107 และรหัสตั้งแต่ S700018-700625 อย่างไรก็ตาม จากการสืบค้นแผ่นเสียงจากหอสมุดแห่งชาติ และอาศรมดนตรีวิทยา วิทยาลัยราชสุดา พบจำนวนแผ่นเสียงโคลัมเบียจำนวน 9 รายการ รายชื่อนักดนตรีที่ปรากฏบนหน้าแผ่นเสียง จำนวน 10 คน ได้แก่ นายจอน หม่อมเจริญ

11. พูนพิศ อมาตยกุล, “คุณหญิงไพฑูรย์กับวังบางขุนพรหม,” ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรณ 10 มกราคม 2541 (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541), 57.

12. บ้านบรรทมสินธุ์ ปัจจุบันคือ บ้านพิษณุโลก

13. James Mitchell, “Thai Siamese records industry 1903–1940,” *The Lindstrom Project* 9, (2017): 22.

นางสาวซูล (คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรณ) ขุนประหาศ นายแจ่ม นายเลื่อม จางวางทั่ว นางสาวพัวพัน นางเปล่ง นายเทวาประสิทธิ์ แผ่นเสียงชุดนี้บันทึกหลังการจัดงานสี่มะเส็ง ณ วังบางขุนพรหม เมื่อปี พ.ศ. 2472 ดังนั้น คำนวณระยะเวลาการบันทึกเสียงรวมกับระยะเวลาการเดินทางส่งไปผลิตในต่างประเทศ การจัดจำหน่ายไม่เกินปี พ.ศ. 2473 ทั้งนี้สลากหน้าแผ่นเสียงตราโคลัมเบียที่ค้นพบสามารถจำแนกข้อมูลเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างรายการแผ่นเสียงตราโคลัมเบียของวงดนตรีวังบางขุนพรหม
ที่มา : ผู้วิจัย

ลำดับ	หมายเลข	เพลง	วง	ศิลปิน	พ.ศ.	รหัสการผลิต	ข้อมูลเพิ่มเติม
1	51002-3	ล่องลม เภา	อังกะลุง	นายจอน	2472	S700018-C	นายจอน ร้อง
2	51027-4	สารถี	เดี่ยวจะเข้	หม่อมเจริญ นางสาวซูล	2472	S700199-D	หม่อมเจริญ ร้อง นางสาวซูล เดี่ยวจะเข้
3	51048-1	ดับนาคบาศ ตอนที่ ๑ พระลักษณยกทัพ	เครื่องสาย ซิม	นายจอน จางวางทั่ว	2472	S700318-A	
4	51053-1	ละครเรื่อง พลียาดโลหิต	ออแกน พิณพาทย์	นางสาวพัวพัน นางเปล่ง	2472	S700360-A	8 แผ่นจบ

โดยสรุป การบันทึกเสียงประมาณปี พ.ศ. 2472 ของวงดนตรีวังบางขุนพรหมกับแผ่นเสียงตราโคลัมเบีย ผู้วิจัยพบสลากหน้าแผ่นสี่เขียว หมายเลขแผ่นเสียงอยู่ระหว่าง 51002-51107 และรหัสแผ่นเสียงอยู่ระหว่าง S700018-S700625 ประเภทเพลงที่ได้บันทึกเสียง เช่น เพลงระบำ เพลงเดี่ยว เพลงละครเรื่องลิเก โดยมีรายชื่อนักดนตรีที่ร่วมบรรเลงเท่าที่ระบุได้จากแผ่นเสียง คือ นายจอน หม่อมเจริญ คุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรณ นายเทวาประสิทธิ์ พาทย์โกศล จางวางทั่ว พาทย์โกศล นายแจ่ม นายเลื่อม ขุนประหาศบดี นางสาวพัวพัน นางเปล่ง

ลักษณะสำคัญทางดนตรีของวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ

ลักษณะสำคัญทางดนตรีมุ่งอธิบายโครงสร้างทางร้อง โครงสร้างทำนองเพลงและการแปรทำนอง ประเด็นเหล่านี้จะนำไปสู่การอธิบายลักษณะสำคัญทางดนตรีของวงดนตรีวังบางขุนพรหม โดยศึกษา ลักษณะสำคัญทางดนตรีจากการฟังแผ่นเสียงทั้งหมดที่สืบค้นได้ ทั้งนี้ ได้คัดเลือกเพลงตัวอย่างจำนวน 3 รายการมาถอดเสียงเป็นโน้ตไทยเพื่อเป็นกรณีตัวอย่างในการวิเคราะห์บทเพลง ได้แก่ ตับตันเพลงฉิ่ง ตับพระนาละ และเพลงแขกมอญบางขุนพรหม เภา มาวิเคราะห์โดยละเอียด ด้วยเหตุผลสองประการดังนี้

ประการแรก บทเพลงทั้งสามรายการแสดงถึงความเชี่ยวชาญในเรื่องมโหรีและวงปี่พาทย์ของวังบางขุนพรหมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างจากสำนักอื่น โดยตับตันเพลงฉิ่งสำหรับงานวิจัยนี้เป็นตัวแทนลักษณะทางดนตรีที่บรรเลงด้วยวงมโหรีวังบางขุนพรหม เนื่องจากเป็นเพลงพื้นฐานสำคัญสำหรับวงมโหรี ในขณะที่ตับพระนาละ เป็นตัวแทนลักษณะทางดนตรีของวงปี่พาทย์วังบางขุนพรหม ซึ่งเป็นบทเพลงชุดพิเศษที่ไม่มีวงดนตรีอื่นใดนอกจากวงปี่พาทย์วังบางขุนพรหมที่ได้นำมาบันทึกเสียงลงในแผ่นเสียง สำหรับเพลงแขกมอญบางขุนพรหมนั้น เป็นเสมือนตัวแทนของวังบางขุนพรหม เนื่องจากเป็นผลงานพระนิพนธ์ทำนองโดยทูลกระหม่อมบรมพิตร

ประการที่สอง จากแหล่งข้อมูลศึกษาแผ่นเสียงทั้งสองแห่ง คือ อาศรมดนตรีวิทยา วิทยาลัยราชสุดา และหอสมุดแห่งชาติ พบว่า บทเพลงทั้งสามรายการนี้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งในเรื่องของเสียงดนตรีและรายละเอียดหน้าแผ่นเสียงที่สามารถบ่งชี้ถึงบริบทต่าง ๆ ที่ปรากฏจากแผ่นเสียง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิเคราะห์เนื้อหาทางดนตรีโดยการเลือกประเด็น (Selective Approach) ที่มองภาพเป็นองค์รวม สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ลักษณะสำคัญทางดนตรีได้ดังนี้

ประวัติเพลงและบริบทที่ได้จากแผ่นเสียง

จากการศึกษาแผ่นเสียงตัวอย่างจำนวน 3 รายการ ได้แก่ ตับตันเพลงฉิ่ง ตับพระนาละ และเพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา รายละเอียดดังนี้

ตับตันเพลงฉิ่ง แผ่นเสียงตราพาลีโพน สลากสีแดงเลือดหมู หมายเลข B.18571 หม่อมเจริญร้อง มิหรีวังบางขุนพรหมบรรเลงรับ รหัสแผ่นเสียง 82198-82203 จำนวน 6 หน้า 3 แผ่นจบ มีจำนวน 5 เพลง ได้แก่ ตันเพลงฉิ่ง สามเส้า ตวงพระธาตุ นกขมิ้น และธณิร้องไห้ แผ่นเสียงชุดนี้บันทึกเมื่อปี พ.ศ. 2471 ณ ห้างสุชาติล็ก บันทึกเสียงด้วยระบบไฟฟ้า

ตับพระนาละ แผ่นเสียงตราพาลีโพน สลากสีน้ำเงิน หมายเลข B.18902 คุณหญิงราชมนูฯ (หม่อมหลวงเล็ก กุญชร) ร้อง พิณพาทย์วังบางขุนพรหมบรรเลงรับ รหัสแผ่นเสียง 82274-82283 จำนวน 10 หน้า 5 แผ่นจบ มีจำนวน 7 เพลง ได้แก่ สมิงทองมอญ สามเส้า ตะลุ่มโปง กระบอกเงิน จินตองเชียง กาเรียนทอง และหงส์ทอง ตับเรื่องพระนาละนี้เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แสดงครั้งแรกในปี พ.ศ. 2448 ณ วังสราญรมย์ ต่อมาได้บันทึกเสียงลงแผ่นเสียงเป็นครั้งแรกโดยวงพิณพาทย์วังบางขุนพรหม ในปี พ.ศ. 2472 นับได้ว่าเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่ได้เก็บรักษางานพระราชนิพนธ์ในรูปแบบเสียงร้องและบรรเลงดนตรี

แขกมอญบางขุนพรหม เถา แผ่นเสียงตราพาลีโพน สลากสีแดงเลือดหมู หมายเลข B.18573 หม่อมเจริญ ร้อง มิหรีวังบางขุนพรหมบรรเลงรับ รหัสแผ่นเสียง 82226-82231 จำนวน 6 หน้า 3 แผ่นจบ ทำนองเพลงเป็นผลงานพระนิพนธ์ของทูลกระหม่อมบริพัตร ทรงพระนิพนธ์เมื่อปีพ.ศ. 2453 หม่อมเจริญเป็นผู้บรรจทางร้อง โดยบทร้องนำมาจากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนพลายชุมพลแปลงตัวเป็นมอญสำหรับบทร้องชั้นเดียว ทูลกระหม่อมบริพัตร ทรงพระนิพนธ์ขึ้นใหม่โดยเพิ่มชื่อของ “วังบางขุนพรหม” ลงในบทร้องว่า “แขกมอญบางขุนพรหมมีสมญา ฉันได้มาแต่วังบางขุนพรหม”

การวิเคราะห์เพลง

สำหรับการวิเคราะห์เพลง ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์โดยเลือกประเด็น โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1. บทร้องและคำร้อง 2. โครงสร้างทางร้อง 3. โครงสร้างทำนองเพลง และ 4. การแปรทำนอง โดยได้นำเสนอเป็นกรณีตัวอย่างการวิเคราะห์ ตามลำดับดังนี้

1. บทร้องและคำร้อง จากการวิเคราะห์เพลงตัวอย่างทั้งสามรายการ พบว่าบทร้องและทางร้องจะมีลักษณะการเพิ่มคำ ลดคำและเปลี่ยนแปลงถ้อยคำ โดยไม่ทำให้เสียเรื่องราวที่กำลังดำเนินและความหมายของคำเดิม เช่น

ต้นต้นเพลงฉิ่ง เพลงนกขมิ้น บทสอง ความว่า “ประหลาดใจเมื่อจะไถ่ยามสอง เสียงอาชาเริงร้องอึงมี” ได้มีการเพิ่มและลดคำ จากแผ่นเสียงพบว่าร้องเป็น ...อาชาเริงร้องอยู่อึงมี ดังนี้

--- ช	--- ช	--- ช	--- ชล	--- ฟ	- ฟ ช	--- ช	พร - ฟ
--- อา	--- ชา	--- เริง	--- ร้อง	--- อือ	อยู่ อึง	--- มี	--- เอย

ตัวอย่างที่ 1 การเพิ่มคำร้องในต้นต้นเพลงฉิ่ง เพลงนกขมิ้น
ที่มา : ผู้วิจัย

จากคำร้องนี้เห็นว่าเป็นแบบฉบับการร้องหนึ่งซึ่งสามารถลดคำหรือเพิ่มคำได้ตามความเหมาะสม โดยตีความได้ว่าแม้ลดคำว่า “เสียง” ออกไปแต่ความหมายที่กำลังสื่อความยังคงเดิมคือ อาชาเริงร้องร้อง และการเพิ่มคำว่า “อยู่” เป็นการเพิ่มคำให้ได้สัดส่วนของพยางค์ที่ครบถ้วน

ต้นพระนาละ เพลงจีนต้องเขียน ได้มีการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำในการร้อง ความว่า “บริบูรณ์เลิศสามงามทั้งหมด” ได้ร้องเป็นคำว่า “บริบูรณ์ปราศัญสามงามทั้งหมด” ดังนี้

- ดี - ม	-- ม ม	--- ทุ	- ร --	มร ช - ทุ	- รทุ - รม	ช -- ร	-- ม ทุ
- ฮี - บอ	-- ริบูรณ์	ปราศัญ	- สาม --	สะเออ ฮีเออ	- เออ - เอย	ฮี -- งาม	-- ทั้งหมด

ตัวอย่างที่ 2 การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำร้องในต้นพระนาละ เพลงจีนต้องเขียน
ที่มา : ผู้วิจัย

การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำจากคำว่า “เลิศ” มาเป็นคำว่า “ปราศัญ” ที่หมายถึงผู้มีปัญญารอบรู้ไม่ได้มีผลต่อความหมายบทร้องพยายามสื่อถึงแต่อย่างใด หากแต่เป็นการตีความและเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับทำนอง

เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา พบว่าบทร้องของสามชั้น ท่อน 2 ความว่า “นามสมมุติว่าสมิงมัตรา” แต่ในทางร้องใช้คำว่า “ชื่อ” แทนคำว่า “ว่า” เป็น “นามสมมุติชื่อสมิงมัตรา” ลักษณะเช่นนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าตอนที่กล่าวนี้เป็นการแนะนำชื่อของ ตัวละครนั้น ดังนี้

--- ท	รดี - ท	- ล - ท	รดี - ช	-- ลช	-- ช	- ฟ ชช	--- ดี
--- เออ	เฮอเออ-เออ	-เออ-เออ	เฮอเอิง-เงย	-- ฮือฮือ	ชื่อ	-- สมิง	--- หือ

ตัวอย่างที่ 3 การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำร้องในเพลงแขกมอญบางขุนพรหม สามชั้น ท่อน 2
ที่มา : ผู้วิจัย

เห็นได้ว่าลักษณะการเพิ่มคำ ลดคำ และเปลี่ยนแปลงถ้อยคำไม่มีผลต่อความหมายหรือการสื่อความของเรื่องราว

2. โครงสร้างทางร้อง ลักษณะสำคัญที่พบ คือ ลูกตกและทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองร้องมีความสอดคล้องกับทำนองหลักเป็นหลักสำคัญเบื้องต้น สำหรับลักษณะสำคัญทางดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ทางด้านวิธีการขับร้องของสำนักนี้ คือ ผู้ขับร้องจะยึดทำนองเพลงเป็นสำคัญและคำนึงถึงเสียงของลูกตก นักร้องจะต้องปั้นคำร้องให้ตรงกับระดับเสียงของลูกตก ถึงแม้บางคำอาจจะผันเสียงผิดไปจากเสียงวรรณยุกต์ตามหลักภาษาไทย โดยการออกเสียงคำร้องที่ไม่ตรงกับหลักการผันเสียงวรรณยุกต์ แต่ออกเสียงตรง ๆ ตามเสียงลูกตก มักปรากฏอยู่ในท่ายห้องที่ 4 หรือ 8 ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของสำนัก เช่น

ตับตันเพลงฉิ่ง เพลงนกขมิ้น ท่อน 1 เทียบกลับ คำว่า “หลัง” เมื่อออกเสียงร้องให้ตรงกับเสียงโด (ด) จะต้องออกเสียงเหมือนคำว่า “ลั้ง”

--- ด	-- ล ด	--- ล	--- ด
--- หรือ	-- จะหนี	--- คีน	--- หลัง

ตัวอย่างที่ 4 การออกเสียงในตับตันเพลงฉิ่ง เพลงนกขมิ้น คำว่า “หลัง”
ที่มา : ผู้วิจัย

ตับพระนาละ เพลงสมิงทองมอญ ท่อน 1 คำว่า “เวหน” ในคำว่า “หน” มีเสียงวรรณยุกต์จัตวา แต่เมื่อออกเสียงให้ตรงกับโน้ตเสียงโด (ด) จะต้องออกเสียงเป็น “ฮน” เป็นเสียงวรรณยุกต์เสียงสามัญ

--- ล	ซ ฟ --	- ร - ฟ	--- ซ	- ล - ด	- ซฟ - ล	--- ด	--- ล
--- เฮอ	เอเอเอ--	- เอเอ-เออ	--- เออ	- เอย - ฮี	- ล่อง- เว	--- หน	--- เอย

ตัวอย่างที่ 5 การออกเสียงในตับพระนาละ เพลงสมิงทองมอญ คำว่า “หน”
ที่มา : ผู้วิจัย

เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เภา อัตรสามชั้น ท่อน 2 ประโยคที่ 5 คำว่า “บ้าน” ออกเสียงให้ตรงกับเสียงที (ท) จะต้องออกเสียงเป็นคำว่า “บาน”

--- ร	- ฟ - ฟ	-- ทฟ	ซฟ --	--- ท	- ดรี- ร
--- ถิน	--- ฐาน	--- อือ	ฮือฮือ --	--- บ้าน	- อือหือ เมือง

ตัวอย่างที่ 6 การออกเสียงในเพลงแขกมอญบางขุนพรหม สามชั้น ท่อน 2 คำว่า “บ้าน”
ที่มา : ผู้วิจัย

จากตัวอย่างที่ยกมานี้เห็นได้ว่าลักษณะสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของสายสำนักเป็นวิธีการออกเสียงคำร้องที่ไม่ตรงกับหลักการผันเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งจะพบได้จากทางร้องทั้งสามรายการ

3. โครงสร้างทำนองเพลง จากการวิเคราะห์เพลงตับพระนาละ พบความแตกต่างที่เกิดขึ้นสองกรณี คือ กรณีที่หนึ่งจำนวนเพลงที่บรรเลงในแผ่นเสียงไม่เท่ากับฉบับบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 ซึ่งในแผ่นเสียงไม่พบการบรรเลงเพลงเชิดฉิ่งและเพลงเชิด ที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ กรณีที่สอง เพลงสมิงทองมอญ เพลงกระบอกเงิน และเพลงกาเรียนทอง มีโครงสร้างทำนองที่เป็นรูปแบบเฉพาะแตกต่างจากโครงสร้างทำนองที่บรรเลงกันโดยทั่วไป

ตัวอย่างการวิเคราะห์ทำนองของเพลงกระบอกเงิน ทำนองที่บรรเลงกันโดยทั่วไปกับเพลงกระบอกเงินในตับพระนาละ จากแผ่นเสียงตราพาลิโพน หมายเลข B.18902 ดังนี้

เพลงกระบอกเงิน

ท่อน 1

--- ร	--- ม	--- ช	--- ล	- ช - ช	-- ล ท	- ล - ท	- ด - ร
-------	-------	-------	-------	---------	--------	---------	---------

< - ด ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช	-- ล ท	- ร - ท	- ล - ช >
-----------	---------	---------	---------	---------	--------	---------	-----------

ท่อน 2

--- ร	--- ม	--- ช	--- ล	- ท - ล	- ช - ม	- ล - ช	- ม - ร
-------	-------	-------	-------	---------	---------	---------	---------

< - ด ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช	-- ล ท	- ร - ท	- ล - ช >
-----------	---------	---------	---------	---------	--------	---------	-----------

ตัวอย่างที่ 7 เพลงกระบอกเงิน ทำนองทั่วไป
ที่มา : ผู้วิจัย

เพลงกระบอกเงิน จากแผ่นเสียงตราพาลิโพน หมายเลข B.18902

--- ม	- ช ช ช	--- ล	- ช ช ช	- ด ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม
-------	---------	-------	---------	---------	---------	---------	---------

- ท - ท	ท ท - ล	ล ล - ช	ช ช - ม	- ม - ร	ร ร - ม	ม ม - ช	ช ช - ล
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

< - ด ร ม	- ช - ล	- ท - ล	- ช - ม	- ร - ช	-- ล ท	- ร - ท	- ล - ช >
-----------	---------	---------	---------	---------	--------	---------	-----------

ตัวอย่างที่ 8 เพลงกระบอกเงิน ในตับพระนาละ
ที่มา : ผู้วิจัย

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าจำนวนท่อนและประโยคเพลงไม่เท่ากัน โดยทำนองที่บรรเลงโดยทั่วไป มีจำนวน 2 ท่อน 4 ประโยค แต่เพลงกระบอกเงินในดับพระนาละ มีจำนวนหนึ่งท่อน 3 ประโยค และเมื่อวิเคราะห์จากทำนองเพลงพบว่าลูกตกและสำนวนเพลงมีความแตกต่างกัน เว้นแต่ประโยคท้ายของท่อนที่ตรงกัน

4. การแปรทำนอง จากการวิเคราะห์การแปรทำนองยึดตามลูกตกและทิศทางของทำนองหลักเป็นสำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มเครื่องสาย และลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งที่พบเป็นการดำเนินกลอนแบบโบราณเฉพาะระนาดเอกพบว่าบางทำนองเป็นกลอนฟาดและดำเนินทำนองลักษณะก้าวก่าย การแปรทำนองโดยยึดตามทิศทางของทำนองสรวัดละ เช่น ตับตันเพลงฉิ่ง เพลงสามเส้า ท่อน 3 ประโยคที่ 1 จากแผ่นเสียงตราพาลิโพน หมายเลข B.18571 ดังนี้

ทำนองสรวัดละ

--- ล	--- ช	--- ฟ	--- ร	--- ด	--- ร	--- ฟ	--- ช
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

ทำนองซอด้าง

- ด - ร	- ฟ - ช	- ล - ช	- ฟ - ร	ช ล ด ร	ฟ ช ฟ ร	ล ช ฟ ร	ช ร ม ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ทำนองซอู้

- ด - ร	- ฟ - ช	ล ด ร ด	ล ช ฟ ร	ช ล ท ด	ท ร ด ท	ฟ ช ล ท	ด ร ฟ ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ทำนองระนาดเอก

ร ช ฟ ร	ด ร ฟ ช	ล ช ด ฟ	ล ช ฟ ร	ช ล ท ด	ฟ ร ด ท	ฟ ช ล ท	ด ท ล ช
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ตัวอย่างที่ 9 การแปรทำนองยึดตามลูกตกในตับตันเพลงฉิ่ง เพลงสามเส้า ท่อน 3
ที่มา : ผู้วิจัย

เห็นได้ว่าการสอดทำนองของระนาดมโหรีกับซอด้างมีการสอดทำนองที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยยึดตามเสียงลูกตก วิธีการสอดทำนองเช่นนี้ทำให้การดำเนินทำนองเป็นไปอย่างมีระเบียบนอกจากนี้พบว่าการเล่นกลอนของระนาดเอกบางสำนวนไม่ราบเรียบ สำนวนกลอนกระโดดหรือกลอนก้าวก่ายไม่เป็นระเบียบ ในบางช่วงพบกลอนฟาด เช่น

เพลงสามเส้า ท่อน 3 เที้ยวกลับ ประโยคที่ 2

ล ด ล ร	ด ร ฟ ช	ฟ ร ด ฟ	ร ด ฟ ร	> ด ล ช ล	ด ฟ ช ล	ด ร ด ล	- ช - ฟ
---------	---------	---------	---------	-----------	---------	---------	---------

ตัวอย่างที่ 10 ลักษณะกลอนฟาดในตับตันเพลงฉิ่ง เพลงสามเส้า ท่อน 3
ที่มา : ผู้วิจัย

กลอนระนาดเอกที่ยกมานี้พบว่ากลอนเพลงใน 4 ห้องแรกเป็นกลอนกระโดดข้ามเสียงไม่เป็นระเบียบ และมีสำนวนกลอนฟาดในห้องที่ 6 เสียงโด (ด)

ปรากฏการณ์ทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ

การศึกษาปรากฏการณ์ทางดนตรีที่เกิดขึ้นของวงดนตรีวังบางขุนพรหมเป็นการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตีสีโคกราฟีและดีสโคโลยี สะท้อนผลออกเป็นสามประเด็นดังนี้

องค์ความรู้ด้านบทเพลง จากการศึกษาแผ่นเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหมทำให้ทราบถึงบทเพลงที่ทำการบันทึกเสียงในช่วงปี พ.ศ. 2469-2472 แบ่งประเภทเพลงได้ 8 ประเภท คือ เพลงตับ เพลงสามชั้น เพลงเถา เพลงระบำ เพลงเกร็ด เพลงลา เพลงเดี่ยวและเพลงอื่น ๆ ผลงานที่โดดเด่น คือ การบันทึกเสียงเพลงประเภทเพลงตับไว้จำนวนมาก ที่สืบค้นได้มีจำนวน 23 รายการ ซึ่งผลงานส่วนใหญ่ได้บันทึกเสียงไว้กับแผ่นเสียงตราพาลิโพน เพลงที่บันทึกเสียงไว้ เช่น ตับเรื่องอิเหนา ตอนชมป่า ตับนางลอยตอนปลาย ตอนเบญจกายแปลง ตับเรื่องคาริ ตอนซุบตัว ตับพระนาละ ฯลฯ ผลงานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในด้านเพลงตับของวังบางขุนพรหมที่เป็นองค์ความรู้เฉพาะแตกต่างจากเพลงตับของสำนักอื่น นอกจากนี้ยังปรากฏผลงานเพลงประเภทอื่น เช่น เดี่ยวซอสายสายเพลงพญาโศก เพลงทยอยนอก เพลงแขกมอญ บางขุนพรหม เถา

เครือข่ายนักดนตรี การบันทึกเสียงในครั้งนั้นแสดงให้เห็นถึงเครือข่ายนักดนตรีทั้งที่สังกัดวังบางขุนพรหมร่วมกับนักดนตรีที่เป็นศิษย์ของครูจางวางทั่วและหม่อมเจริญ รวมไปถึงนักดนตรีรับเชิญที่เป็นกัลยาณมิตร ยืนยันจากภาพถ่ายการบันทึกเสียง ณ ห้างสุชาติลภ เมื่อปี พ.ศ. 2471 คำบอกเล่าของคุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรณ และสลาภหน้าแผ่นเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหม ซึ่งเครือข่ายนักดนตรีนอกสังกัดวังบางขุนพรหม เช่น หมื่นสำเร็จชวนชม (ภู พูลผลิน) นักดนตรีกรมพิณพาทย์หลวง ขุนสำเนียงวิเวกวอน (วอน บุญเกียรติ) นักขับเสภาสังกัดกองดุริยางค์ทหารบก นายโปี๊ะ เหมราไฟ นักร้องสังกัดกองดุริยางค์ทหารเรือ นอกจากนี้ยังพบนักดนตรีอิสระ เช่น นายแจ่ม นายเลื่อม ขุนประหาศบดี นักดนตรีเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการบันทึกเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหม

อนึ่ง เครือข่ายนักดนตรีวังบางขุนพรหมยังแพร่กระจายไปสู่วงดนตรีของกองทัพ เช่น ร้อยเอกนพ ศรีเพชรดี จำสิบเอกยรรยงค์ ไปรภังน้ำใจ นักดนตรีเหล่านี้ได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากทุนกระหม่อมและสำนักพาทย์โกสัลในเรื่องการบันทึกโน้ตสากล เพลงพระนิพนธ์และเพลงสำนักพาทย์โกสัล เข้ารับราชการในหน่วยงานที่สังกัดเป็นที่ประจักษ์สืบมา

ยุคสมัยรุ่งเรืองของวงดนตรีวังบางขุนพรหม หลักฐานจากแผ่นเสียงยังสนับสนุนให้เห็นถึงยุครุ่งเรืองทางดนตรีของวงดนตรีวังบางขุนพรหม ผลมาจากกิจกรรมทางดนตรีของวังบางขุนพรหมเกิดขึ้นอย่างเข้มข้น เช่น งานพระนิพนธ์เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา เมื่อปี พ.ศ. 2453 การประชันปีพาทย์ ณ วังบางขุนพรหม ในปี พ.ศ. 2466 งานสี่มะเส็ง ปี พ.ศ. 2472 ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นการเคลื่อนไหวทางดนตรีที่เกิดขึ้นในวังบางขุนพรหมจนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป นำไปสู่การบันทึกแผ่นเสียงในนาม “วังบางขุนพรหม” ซึ่งการใช้ชื่อวังหรือหน่วยงานราชการหรือนักดนตรีที่มีชื่อเสียงระบุบนสลาภหน้าแผ่นเสียงเป็นเสมือนการสร้างให้เกิดความน่าเชื่อถือรองรับผลงานและคุณภาพทางดนตรี อนึ่ง การบันทึกเสียงยังเป็นที่ถ่ายทอดผลงาน

พระนิพนธ์ของขุนกระหม่อมบริพัตรและสำนักพาทย์โกศลด้วยทางหนึ่ง เช่น เพลงล่องลม เถา เพลงเขมรปากท่อ เถา เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา สิ่งเหล่านี้ล้วนสนับสนุนให้เห็นถึงยุครุ่งเรืองทางดนตรีของวังบางขุนพรหมที่เกิดขึ้นก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ สามารถสรุปและอภิปรายผลตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. การศึกษาประวัติและบริบทการบันทึกเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหมที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม และข้อมูลจากแผ่นเสียงทำให้ทราบว่าการบันทึกเสียงในนามของ “วังบางขุนพรหม” ได้รับการประทานอนุญาตจากขุนกระหม่อมบริพัตร โดยมีจางวางทั่ว พาทย์โกศล และหม่อมเจริญ ควบคุมดูแล เริ่มขึ้นครั้งแรกกับแผ่นเสียงตราพาลิโพนเมื่อปี พ.ศ. 2469-2472 และบันทึกเสียงกับแผ่นเสียงตราโคลัมเบีย ในปี พ.ศ. 2472 การบันทึกเสียงครั้งใหญ่เกิดขึ้นกับแผ่นเสียงตราพาลิโพน ปี พ.ศ. 2471 ปราบกฎหลักฐานเป็นภาพนักดนตรีที่ร่วมบันทึกเสียงทำให้ทราบว่ามียกคนตรีทั้งจากวังบางขุนพรหม ลูกศิษย์จากบ้านพาทย์โกศล และนักดนตรีรับเชิญจำนวนหนึ่งได้ร่วมบันทึกเสียงในครั้งนั้น การบันทึกเสียงแบ่งเป็นวงพิณพาทย์ จำนวน 24 รายการ เช่น ตับพระลอ ตับพระนาละ ตับเรื่องคารวี ตอนซุบตัว ละครว้งเรื่องพลียาตโลहित วงมโหรี จำนวน 7 รายการ เช่น เพลงแขกมอญบางขุนพรหม ตับต้นเพลงฉิ่ง บังใบ วงเครื่องสาย จำนวน 3 รายการ เช่น เขมรปากท่อ ตับนาคนาศ เดี่ยวเครื่องดนตรี จำนวน 4 รายการ ได้แก่ เดี่ยวจะเข้ เพลงสารถิและเพลงมุล่ง เดี่ยวซอสามสาย เพลงพญาโศกและเพลงชิดนอก แตรวง จำนวน 3 รายการ เช่น ตับพระลอ ตอนพระลอคลั่ง และวงอังกะลุง เพลงล่องลม เถา เพลงที่ทำการบันทึกเสียงแบ่งได้เป็น 8 ประเภท คือ เพลงตับ เพลงสามชั้น เพลงเถา เพลงระบำ เพลงเกร็ด เพลงลา เพลงเดี่ยวและเพลงอื่น ๆ ผลงานที่โดดเด่น คือ การบันทึกเสียงเพลงประเภทเพลงตับไว้จำนวนมากที่สืบค้นได้จากแผ่นเสียง มีจำนวน 23 รายการ

ทั้งนี้ จากแนวทางการตีศโคกรภาพที่สามารถแบ่งการบันทึกเสียงแผ่นเสียงพาลิโพนเป็นสามระยะ โดยตั้งข้อสังเกตจากสลากสามสี (สลากสีแดงเลือดหมู สลากสีเขียว และสลากสีน้ำเงิน) และหมวดหมายเลขที่พบสอดคล้องกับแนวคิดการตีความหน้าแผ่นเสียงของ พูนพิศ อมาตยกุล¹⁴ ที่ให้ความสำคัญกับข้อมูลบนแผ่นเสียง เช่น ตราสินค้า สีของสลาก หมายเลขอักษร และงานศึกษาของ James Mitchell¹⁵ ที่ระบุถึงช่วงเวลาบริษัทแผ่นเสียงต่างชาติได้เข้ามาบันทึกเสียงในสยามตั้งแต่ปี พ.ศ. 2446-2483 ทั้งนี้ จากคำบอกเล่าของคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรณ ที่ระบุว่ามีการบันทึกเสียงสองครั้งด้วยกัน แต่เมื่อพิจารณาจากข้อมูลของ พูนพิศ อมาตยกุล¹⁶ ว่าเริ่มบันทึกเสียงครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2469 เพลงสมโภชพระเศวตคชเดชนดิลก จึงทำให้เชื่อได้ว่าได้มีการบันทึกเสียงมากกว่าสองครั้ง

2. ลักษณะสำคัญทางดนตรีศึกษาจากเพลงตัวอย่าง 3 รายการ ได้แก่ เพลงตับต้นเพลงฉิ่ง เพลงตับพระนาละ เพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา แบ่งการศึกษาออกเป็นสองประเด็น คือ ประเด็นทางเครื่องดนตรีและประเด็นการขับร้อง โดยทางเครื่องดนตรียึดถือตามแบบฉบับของจางวางทั่ว พาทย์โกศล

14. พูนพิศ อมาตยกุล, “การตีความข้อมูลจากหน้าแผ่นเสียง,” สัมภาษณ์โดย วัศกรก แก้วลอย, 7 มีนาคม 2561.

15. James Mitchell, “Thai Siamese records industry 1903–1940,” *The Lindstrom Project* 9, (2017): 18-26.

16. พูนพิศ อมาตยกุล, “ผลงานของคุณหญิงไพฑูรย์และรางวัลเกียรติยศ,” ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงไพฑูรย์ กิตติวรณ 10 มกราคม 2541* (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541), 104.

ผู้เป็นครูประจำวังบางขุนพรหมและเป็นหัวเรือสำคัญในการบันทึกเสียง ผลการวิเคราะห์เพลงตัวอย่างบ่งชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างเพลงและการแปรทำนองที่เป็นแบบฉบับของวังบางขุนพรหม เช่น เพลงตับพระนาละที่พบโครงสร้างเพลงแตกต่างไปจากเค้าโครงเดิม การใช้เพลงที่เป็นสำนวนของสำนักมาประกอบ โดยเฉพาะเพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา จะเห็นได้ว่าโครงสร้างและทำนองเพลงเป็นแบบฉบับของวังบางขุนพรหม เทียบเคียงกับการศึกษาของ บุญช่วย ไสวตร¹⁷ พบว่ามีความสอดคล้องไปในทางเดียวกันกับทำนองหลักที่ได้ศึกษาและสะท้อนถึงบทบาทของเพลงต้นแบบการประพันธ์เพลงไทยสำเนียงมอญในเวลาต่อมา เช่น เพลงราตรีประดับดาว ประเด็นการขับร้องจากการวิเคราะห์ทำให้ทราบถึงเอกลักษณ์ของการร้องที่ให้ความสำคัญกับเสียงของลูกตก ทำให้วิธีการออกเสียงคำร้องไม่ตรงกับหลักการผันเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทย ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ทราบว่าทางร้องเพลงตับต้นเพลงฉิ่งและตับพระนาละได้สืบสายมาจากวังบ้านหม้อ โดย หม่อมเจริญ แต่สำหรับเพลงแขกมอญบางขุนพรหม เถา เป็นเพลงที่แต่งทางร้องขึ้นใหม่ในวังบางขุนพรหม

3. การศึกษาปรากฏการณ์ทางดนตรีที่เกิดขึ้นของวงดนตรีวังบางขุนพรหมได้สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการดิสโคกราฟีและดิสโคโลยี ทำให้เห็นถึงปรากฏการณ์จากแผ่นเสียงจำแนกได้สามประเด็น คือ องค์ความรู้ด้านบทเพลง เครือข่ายนักดนตรี และยุคสมัยรุ่งเรืองของวงดนตรีวังบางขุนพรหม ประเด็นแรกเรื่ององค์ความรู้ด้านบทเพลง จากการรวบรวมข้อมูลหน้าแผ่นเสียงและงานวิชาการทำให้เห็นถึงความหลากหลายของประเภทเพลงที่ทำการบันทึกเสียง เช่น เพลงสามชั้น เพลงเถา เพลงเดี่ยว เพลงละครร้อง นอกจากนี้ผลงานการบันทึกเสียงยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญในด้านเพลงตับที่จัดได้ว่าเพลงตับของวังบางขุนพรหมเป็นองค์ความรู้เฉพาะที่แตกต่างจากเพลงตับของสำนักอื่น เช่น ตับเรื่องควาวิ ตอนซูปตัว ตับพระนาละ ตับต้นเพลงฉิ่ง

ประเด็นต่อมาเรื่องเครือข่ายนักดนตรี การบันทึกเสียงวงดนตรีวังบางขุนพรหมสะท้อนให้เห็นถึงเครือข่ายนักดนตรีที่มาจากนักดนตรีในสังกัดวังบางขุนพรหม ลูกศิษย์จากบ้านพาทยโกศล และนักดนตรีรับเชิญ ซึ่งนักดนตรีเหล่านี้ได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากทูลกระหม่อมและสำนักพาทยโกศล เข้ารับราชการในหน่วยงานต่าง ๆ สอดคล้องกับปัจจุบันที่องค์ความรู้ด้านดนตรีของวังบางขุนพรหมยังคงสืบทอดอยู่ในกองทัพบกและกองทัพเรือ ประเด็นสุดท้ายจะเห็นว่าหลักฐานจากแผ่นเสียงสนับสนุนให้เห็นถึงยุครุ่งเรืองทางดนตรีของวงดนตรีวังบางขุนพรหม ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2453-2475 วงดนตรีวังบางขุนพรหมมีชื่อเสียงเป็นที่กล่าวขานมาก เหตุผลมาจากการเข้ามาของสำนักพาทยโกศลและหม่อมเจริญ รวมถึงกิจกรรมทางดนตรีต่าง ๆ เช่น การประชันวงครั้งใหญ่ ปี พ.ศ. 2466 สะท้อนให้เห็นได้จากการใช้นาม "วังบางขุนพรหม" บนหน้าแผ่นเสียงเปรียบเสมือนการสร้างความสำเร็จรองรับผลงานและคุณภาพทางดนตรีที่บันทึกในแผ่นเสียง เช่นเดียวกับแผ่นเสียงตราอื่น ๆ ที่ระบุชื่อ วงดนตรีหรือนักดนตรีบนหน้าแผ่น เช่น พิณพาทยวังบูรพา พิณพาทยขุนเสนาะ

อย่างไรก็ตาม หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 ไม่ปรากฏว่ามีการใช้นามของวังบางขุนพรหมบนหน้าแผ่นเสียง โดยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าบทเพลง นักดนตรี และกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึง

17. บุญช่วย ไสวตร, "การวิเคราะห์เนื้อทำนองหลักของเพลงแขกมอญบางขุนพรหม" (วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, 117 มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538), 97-102.

การบันทึกเสียงที่เกิดขึ้นของวงดนตรีวังบางขุนพรหม เป็นผลมาจากการอุปถัมภ์ของทูลกระหม่อมบริพัตร เมื่อเกิดการล่มสลายของระบบการปกครองเดิมทำให้วิถีทางดนตรี วังบางขุนพรหมเปลี่ยนแปลงไปสู่สำนักดนตรี และหน่วยงานราชการอื่น ๆ ซึ่งเห็นได้จากผลงานของด้านดนตรีของวังบางขุนพรหมที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวงดนตรีวังบางขุนพรหมจากแผ่นเสียงโบราณ ผู้วิจัยเสนอแนะให้ศึกษาผลงานดนตรีจากแผ่นเสียงหากต้องการศึกษาประวัติและองค์ความรู้ทางดนตรีของบุคคลหรือสำนัก การศึกษาโดยตรงจากแผ่นเสียงทำให้เราเข้าถึงความรู้โดยตรง โดยไม่ได้ยืดยาวการบอกเล่าจากผู้สืบทอดดนตรีเพียงมิติเดียว ผลงานเชิงประจักษ์ที่ได้จากแผ่นเสียงจะทำให้รู้ถึงลักษณะดนตรีที่ชัดเจนและเห็นภาพในการศึกษาประวัติของบุคคลหรือสำนัก ในทางเดียวกันการศึกษาจากแผ่นเสียง บุคคล และทบทวนวรรณกรรมจะต้องดำเนินไปพร้อมกันจึงจะสร้างความรู้ที่สมบูรณ์มากขึ้นได้ นอกจากนี้หน่วยงานหรือองค์กรของรัฐควรเข้ามาสำรวจดูแลรักษาและจัดระบบแผ่นเสียงโบราณ โดยการทำการแปลงข้อมูลเสียงจากแผ่นเสียงลงไฟล์ดิจิทัล เพื่อจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าข้อมูลแก่สนใจทั่วไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยประเภททุนอุดหนุนทั่วไป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บรรณานุกรม

บุญช่วย โสวัตร. "การวิเคราะห์เนื้อทำนองหลักของเพลงแขกมอญบางขุนพรหม." วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2538.

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศิริรัตนบุษบง และพูนพิศ อมาตยกุล. *ทูนกระหม่อมบริพัตรกับการดนตรี*. กรุงเทพฯ : จันวณิชย์, 2524.

พิชิต ชัยเสรี. *สังคีตลักษณ์วิเคราะห์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559.

พูนพิศ อมาตยกุล. *ลำนํ้าแห่งสยาม*. กรุงเทพฯ : ไฮไฟ สเตอร์ิโอ, 2540.

_____. "คุณหญิงไพบุญช์กับวังบางขุนพรหม." ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงไพบุญช์ กิตติวราณ 10 มกราคม 2541*, 53-72. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541.

_____. "ผลงานของคุณหญิงไพบุญช์และรางวัลเกียรติยศ." ใน *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงไพบุญช์ กิตติวราณ 10 มกราคม 2541*, 101-124. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2541.

_____. "การตีความข้อมูลจากหน้าแผ่นเสียง." สัมภาษณ์โดย วิศวกรก แก้วลอย. 7 มีนาคม 2561.

Mitchell, James. "Thai Siamese records industry 1903–1940." *The Lindstrom Project* 9, (2017): 18-26.